продуктів дозволяє швидко змінити установу обслуговуючого банку, тому орієнтація на клієнта потребує якнайбільшої уваги, зокрема в частині показників лояльності.

Література:

1. Дима О.О. Витоки та формування теорії «маркетингу послуг» // Формування ринкової економіки. – 2012. – №27. – С. 55–73.
2. Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Доступний з: https://uk.wikipedia.org/wiki.
3. Романенко Л.Ф. Банківський маркетинг: моногр. – К.: Вид. дім Ін Юре, 2001. – 484 с.
4. Ткачук В., Ткачук Н. Нова парадигма маркетингу у сфері банківського бізнесу // Наука молода. – 2009. – №12. – С. 172–173.
5. Ковальчук С. Розвиток клієнтоорієнтованості засобами краудсорсингу // Маркетинг в Україні. – 2015. – №5. – С. 34–48.
6. Тихомирова Е.В. Клиентоориентированный подход банков как условие инновационного роста // Деньги и кредит. – 2014. – №1. – С. 51–56.
7. Customer-centricity in retail banking. The Boston Consulting Group, Inc. 2012: [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.bain.com/Images/BAIN_DIGEST_Customer_behavior_and_loyalty_in_retail_banking_2015.pdf.

Кізима Т.О.

Д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія Тернопільського національного економічного університету

ДОМОГОСПОДАРСТВА НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

В сучасних умовах важливою складовою фінансів домогосподарств є формування заощаджень, котрі не лише сприяють задоволенню майбутніх потреб таких господарств, але і впливають на розвиток національної економіки загалом. Однак для того, щоб заощадження населення були ефективно використані іншими економічними одиницями, вони повинні бути спершу належним чином організовані, а потім трансформовані в інвестиції за допомогою різноманітних інструментів, що обертаються на фінансовому ринку.

Дослідження сутності та інвестиційної спрямованості заощаджень завжди були і залишаються однією з ключових проблем економічної науки. Питання заощаджень та інвестицій досліджувалися класиками економічної теорії (А. Маршаллом, Дж.М. Кейнсом, К. Марксом, А. Смітом), які основну увагу в своїх працях спрямовували на розподіл доходів та заощаджень в сім'ях і соціальних групах. Грунтовний аналіз ролі заощаджень та особливостей формування доходів домогосподарств провели у своїх працях К. Бюхер, Г. Беккер, К. Ланкастер, Е. Гідденс, які акцентували увагу необхідності залучення грошових коштів населення у фінансовий обіг через інструменти фінансового ринку. Як джерело інвестицій розглядають заощадження і вітчизняні вчені (О. Барановський, О. Марець, М. Литвак, Н. Можайкіна, Ю. Станкевич та інші), досліджуючи передусім проблеми, пов'язані з аналізом чинників, що впливають на обсяг заощаджень, їхнє стимулювання тощо.

Однак зазначимо, що незважаючи на велику кількість публікацій, їхнє беззаперечне наукове та практичне значення, низка питань стосовно залучення та ефективного використання заощаджень домогосподарств на фінансовому ринку України залишаються без чіткої відповіді. Зокрема, системного дослідження потребує поведінково-мотиваційний механізм трансформації заощаджень в інвестиційні ресурси, визначення новітніх форм розміщення заощаджень на фінансовому ринку та особливостей їх популяризації серед вітчизняних домогосподарств.

Заощадження населення можна вважати інвестиційним ресурсом у тому випадку, коли домогосподарство ухвалює рішення вкласти свої заощадження в об'єкти підприємницької або іншої діяльності з метою збільшення їх вартості. Процес вкладання тимчасово вільних коштів у різноманітні фінансові активи є одним із проявів активної фінансової поведінки домашніх господарств в сучасних умовах. І саме від дохідності, строковості та рівня ризикованості активів залежить ефективність здійснюваних заощаджень.

Участь вітчизняних домогосподарств у фінансових процесах, починаючи з 2000-х рр., поступово зростає. Проте потрібно зазначити, що не всі види фінансових послуг викликають однаковий інтерес у громадян (причому цей інтерес досить швидко і гнучко реагує на зміни економічної кон'юнктури). Так, в період системної

трансформації 1990-х рр. в Україні найпоширенішою формою заощаджень була купівля валюти; в період виходу з кризи (з кінця 1990-х рр. і до початку світової фінансової кризи 2007 р.) високою була популярність у населення заощаджувальних вкладів і депозитів. На жаль, інші форми вкладень (скажімо, придбання цінних паперів) в період економічного зростання так і не набули широкого розповсюдження в національній економіці і донині знаходяться на стадії формування інтересу до них з боку населення. У посткризовий період частка витрат на заощадження дещо знизилася.

Відтак можемо стверджувати, що сьогодні переважна більшість населення в Україні демонструє пасивну фінансову поведінку та невисоку схильність до заощаджень (гранична схильність до заощаджень у 2012–2014 рр. значно знизилась порівняно з попередніми періодами і мала від'ємне значення: –0,298 і –0,650 відповідно). А за даними Державної служби статистики України, лише близько 7% загальних доходів населення спрямовуються на приріст фінансових активів та близько 0,5% – на накопичення нефінансових активів. Тобто, активні заощадження складають біля 7,5% доходів населення [1, с. 372].

Світовий досвід, а також тенденції розвитку українського фінансового ринку вказують на те, що в умовах ринкової економіки організовані заощадження суттєво переважають над неорганізованими. Причому серед організованих заощаджень населення особливе місце посідають банківські вклади. Так, до 2013 р. спостерігалася стабільна тенденція зростання загальної суми депозитів домогосподарств в банківських установах, однак у 2014–2015 рр. відбулося суттєве їх скорочення (більше, ніж на 30 млрд. грн.), що спричинено низкою факторів економічного та політичного характеру.

Одним із головних секретів успіху гривневих депозитів у 2015 р. була їх висока прибутковість. Так, середні ставки за різними типами і термінами вкладів в національній валюті від 50-ти найбільших за розміром активів банків України у 2015 р. були в середньому в 2,5 рази вищі, ніж за депозитами в доларах. Причому однозначної тенденції в динаміці не можливо прослідкувати, адже факторами впливу на таку нестабільність є облікова ставка Національного банку України, рівень попиту на банківські продукти, платоспроможність домогосподарств, рівень інфляції тощо. Під впливом цих факторів

процентні ставки різняться між собою в залежності від строку вкладу та валюти.

Діяльність небанківських фінансово-кредитних установ (насамперед кредитних спілок, недержавних пенсійних фондів та страхових компаній зі страхування життя) у формуванні ощадно-інвестиційної поведінки населення складає конкуренцію комерційним банкам, але все ще продовжує залишатися менш популярною серед українських домогосподарств. Однак, не зважаючи на певні труднощі, ці установи продовжують активно співпрацювати із сектором домашніх господарств.

Кредитні спілки виникли як реакція на потребу населення у наданні швидких та недорогих фінансових послуг. На жаль, за роки незалежності суттєвих зрушень в їхній діяльності не відбулося: хоча обсяги операцій і зростали, але частка активів кредитних спілок порівняно з активами банківських установ залишається незначною. Відтак пріоритетними напрямами розвитку цих інституцій є збільшення обсягів кредитування з одночасним нарощуванням залучених коштів від членів кредитних спілок, а також пошук додаткових джерел фінансування діяльності.

Діяльність недержавних пенсійних фондів полягає в акумулюванні активів учасників такого фонду та зростанні їх обсягів і вартості через провадження інвестиційної діяльності. До перешкод, що стоять на заваді ефективному розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення, слід віднести [2]:

– збільшення ризиків, пов’язаних із фінансовою нестабільністю;

обмежений вибір фінансових інструментів, придатних для інвестування в них пенсійних коштів;

– досить складна процедура доступу недержавних пенсійних фондів до зовнішніх фінансових ринків;

– недостатня зацікавленість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників;

– низький рівень роз`яснювальної роботи щодо змісту та ролі системи накопичувального пенсійного забезпечення в суспільстві та недостатня фінансова спроможність громадян щодо участі в системі недержавного пенсійного забезпечення.

За схожим принципом з недержавними пенсійними фондами працюють і страхові компанії в сфері страхування життя. Заощадження домогосподарств за допомогою страхування життя є

джерелом довгострокових інвестицій, що дуже важливо в умовах розвитку економіки.

Існуючий стан української економіки проявився негативними тенденціями і у страховій сфері. Відтак підгалузь страхування життя в Україні необхідно реформувати. А пріоритетами у регулюванні ринку страхування життя мають стати: відновлення довіри громадян до цього виду страхування; впровадження європейських принципів регулювання страхової діяльності; забезпечення прозорості страхового ринку шляхом забезпечення достовірної та регулярної фінансової звітності; капіталізація сектора.

В умовах дефіциту фінансових ресурсів домогосподарства змушені шукати альтернативні джерела накопичення та примноження коштів. Одним з таких джерел може слугувати фондовий ринок. Однак багатоаспектність та в деякій мірі хаотичність і певна фрагментарність у функціонуванні фондового ринку України не дають змоги детально дослідити всі наявні на ньому проблеми, особливо стосовно активності домогосподарств у цьому секторі. Так, тенденція випуску цінних паперів в Україні залишається суперечливою та дискретною. Негативним моментом є відсутність чіткої та структурованої інформації. Таку вкрай негативну ситуацію на фондовому ринку України, на нашу думку, можна пояснити недостатньо розвинутою системою фондового ринку (особливо в регіонах), а також практично повною неінформованістю населення щодо змісту, дохідності, конкретних механізмів придбання і управління цінними паперами. Тому ця форма вкладень залишається прерогативою для населення, що проживає в мегаполісах, і притаманна обмеженій кількості осіб.

Таким чином, маємо підстави стверджувати про низький рівень ощадно-інвестиційної активності домогосподарств в Україні та ірраціональний характер їх фінансової поведінки. Відтак найвагомішими пріоритетами державної політики стимулювання ощадно-інвестиційної поведінки населення, на наш погляд, мають стати: підвищення рівня фінансової грамотності та популяризація ощадно-інвестиційної ідеології і культури серед вітчизняних домогосподарств, підвищення надійності систем захисту організованих заощаджень, розвиток фінансового посередництва та урізноманітнення фінансових інструментів для використання пересічними громадянами.

Література:

1. Статистичний щорічник України за 2014 рік / за ред. І.М. Жук, відп. за випуск О.А. Вишневська. – К: Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агенство», 2015. – 586 с.
2. Звіт про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nfp.gov.ua.

Квасниця О.В.

К.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія Тернопільського національного економічного університету

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІСЦЕВИХ ЦІЛЬОВИХ ПРОГРАМ

Одним із найбільш дієвих методів здійснення витрат місцевих бюджетів є програмно-цільовий метод, який реалізується через місцеві цільові програми та забезпечує прямий взаємозв'язок між розподілом бюджетних ресурсів і фактичними чи запланованими результатами їх використання у відповідності до встановлених пріоритетів соціально-економічного розвитку територій.

Розглядаючи стан виконання як державних, регіональних так і місцевих цільових програм слід зазначити, що стан з їх реалізацією не є задовільним. Ця ситуація зумовлена, насамперед, тим, що розробляється велика кількість програм на впровадження яких мають витрачатися значні кошти, проте потреби у фінансуванні програмних заходів завжди перевищують можливості їх повного забезпечення. Тому зважаючи на це, одні програми доводиться відкладати до початку реалізації, призупиняти на невизначений термін реалізацію інших, а деякі – фінансувати не в повному обсязі. У сформованій ситуації необхідно кардинально змінити підхід до програмно-цільового управління на місцевому рівні. Для того, щоб програмно-цільовий метод став ефективним інструментом управління на місцевому рівні, необхідно серйозно підійти до процесу формування місцевих цільових програм.

Чинне законодавство України наділяє місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування повноваженням розробляти цільові програми. Структура та принципи розроблення